gide, ahvenate, särgede ja latikate veel rääbiseid, lutse ja kokri. Samuti on siin suuremal hulgal vähke, mis küll mitte väga suured pole. Soitsjärv on hapnikuvaesem ja mädanevad taime- ja loomajäänused rikuvad vee ära, mille tõttu kalade hulk ka vähem. Viimsel ajal on järve rentnikud kalade hulka hoolimata püügiga tugevasti vähendanud. Kalarikkad on ka Amme ja Emajõgi. Kogred ja linaskid armastavad elutseda nende jõgede rohkearvulistes kooldudes. Rõõvpüügi mõjul on suured kalad siingi vähenenud; varemail ajul, mõnikümmend aastat tagasi, polnud 2 kg raskune kala haruldane, nüüd on vähe isegi 1 kg: lisi kalu.

Maastikud. Maastikuliselt ülitähtsat osa etendab pinnareljeefi viirulisus, mis peegeldub elamute koonduses, kultuurmaistute asetuses ja teede suunas; need kõik kasutavad voori ja neid siduvaid künniseid. Madalate põõsastega kaetud lohkude või järvede tasasele pinnale paistavad need asustatud kõrgendikud teravate kontrastidena silma; nad on kui saared, mida ühendavad teevõrgu tumedad paelad. Eriliselt on see silmapaistev lääneosas, kesk laiu laasi ja soid, kus väikesel soosaarel kesk tumenevat metsa või kidurapõõsalist sood avaneb pilk üksikule metsavahi-elamule, piiratud väikese põllulapiga. Suuremad kõrgemad kohad on kujunenud siin tähtsaiks teede sõlmekohtadeks, nagu Koogimõisa, Visusi mõisa jne. Tihti tungivad elamud pika kitsa siiluna neisse suurisse metsisse. Maastikuliselt huvitavad on ka kihelkonna kaks suuremat veesoont Emajõgi ja Amme jõgi kõrgete palistavate kallastega, kus asetsevad reastikku elamud metsatukkade vahel.

4. Inimene.

Elamud ja asulad. Kihelkonna elamute ehitusviisis märkame kaht erinevat tüüpi. Vanemad elamud on tahumata palkidest ristnurka ehitatud tared, rehealusega ühise, täiskelbaga ja lahtise unkaga õlgkatuse all. Neis on peale rehetoa, mis täidab tihti ka köögi aset, veel 1—2 puhtamat kambrit, laudpõrandaga. Rehetoas on põrandad kas tsemendist või savist. Uuemad elamud — neid on üle kihelkonna 40—50 — on eeskätt rehealusest eraldatud ja paiguti tahutud palkidest ehitatud. Nad on enamasti poole viiluga, õlg- või sindelkatusega ja vooderdatud ning värvitud. Kambrite arv ulatub neis 3—4: ni ning köök on omaette. Uuemate elamute sisemus on puhtam, nad on avaramate ning valgemate akendega ja värvitud põrandatega ning soenduvad pottahjudest, kuna vanemais on aknad pisemad, räästas neid tihti varjamas ning soojuseandjaks on suure reheahju külg, harvemini ka mõni telliskivi-ahjuke. Mööbel on talu-elumajades enamasti kodus valmistatud, toolid, lauad ja kapid. Harvemini tuleb ette ka linnast ostetud või kohalikkudelt laudseppadelt tellitud mööblit. Üksikuid suitsutaresid leidub veel Sootaga vallas Mõisamaa külas ja Äksi külas, iseäranis popsidel. Üks säärane väike, umbes 3 m: i kõrgune, seest nõgine puuonnike on Äksi külas, teine ümberringi mulla